

การพัฒนาหลักสูตรอัตลักษณ์ฐานสมรรถนะสู่การพัฒนาชุมชน
อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านแก่งschwลิทวิทยา

COMPETENCY-BASED IDENTITY CURRICULUM DEVELOPMENT TOWARDS
SUSTAINABLE COMMUNITY DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF
BANKAENGCHATCHAWALITWITTAYA SCHOOL

จิโรจ จิวแฮม¹, ทินกร พูลพุด², นวลพรรณ วรรณสุธี², โยธิน ศรีโสภา^{2*}

Jirot Jewyam¹, Tinagorn Poolput², Nuanphan Wannasuthi², Yothin Srisopa^{2*}

*Corresponding Author E-mail: yothin.s@cpu.ac.th

Received April 18, 2026; Revised June 19, 2026; Accepted June 27, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการวิจัยและการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านแก่งschwลิทวิทยา โดยมุ่งเน้นการนำเสนอการวิจัยเอกสาร ผ่านกระบวนการรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความข้อมูลจากเอกสารหรือหลักฐาน อ้างอิงต่าง ๆ เพื่อชี้ประเด็นความสำคัญของเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอัตลักษณ์ ฐานสมรรถนะเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงของโลกใน ศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ระบบการศึกษา จำเป็นต้องปรับตัวเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตและการทำงาน ในอนาคต การจัดการศึกษาฐานสมรรถนะจึงถูกผลักดันให้เป็นแนวทางสำคัญในการปฏิรูป การศึกษาไทย โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ ในการปฏิบัติจริง ซึ่งมีสาเหตุมาจากข้อจำกัดของหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการวัด ประเมินผลที่ไม่สอดคล้องกับบริบทโลกยุคใหม่ การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะจึงเป็นกลไก สำคัญในการยกระดับคุณภาพผู้เรียน โดยเน้นความยืดหยุ่นของหลักสูตร การจัดการเรียนรู้เชิง

¹ โรงเรียนบ้านแก่งschwลิทวิทยา

¹ Bankaengchatchawalitwittaya School

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา

² Faculty of Humanities and Social Science, Chaopraya University

รุก และการประเมินตามสมรรถนะ ควบคู่กับการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทของชุมชน ผ่านการใช้ทุนทางสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรในพื้นที่เป็นฐานในการออกแบบการเรียนรู้ อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังกรณีศึกษาของโรงเรียนบ้านแก่งชะวลิตวิทยา ที่ใช้ศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการทำเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสำคัญของชุมชน และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่มุ่งเน้นการบูรณาการความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะให้เข้ากับบริบทของชุมชน อันเป็นที่มาของคำว่า “หลักสูตรอัตลักษณ์” เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความตระหนัก เห็นคุณค่า และสามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนาท้องถิ่นได้ ถือเป็นนวัตกรรมการพัฒนาหลักสูตรที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาระบบของชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: นวัตกรรม; พัฒนาหลักสูตรอัตลักษณ์ฐานสมรรถนะ; พัฒนาชุมชน

Abstract

This article presents knowledge derived from the research and development process for an integrated local-wisdom curriculum at Bankaengchatchawalitwittaya School. It draws on documentary research by collecting, analyzing, synthesizing, and interpreting data from various documents and references to examine competency-based curriculum development. The findings show that 21st-century changes in economics, society, technology, and the environment require adaptation of the education system so that learners can develop competencies relevant to future life and work. Competency-based education has therefore been promoted as a key approach in Thai educational reform, emphasizing learners' ability to apply knowledge, skills, and attributes in practical situations. This need is reinforced by limitations in existing curricula, teaching methods, and assessment approaches that are misaligned with the modern global context. Developing a competency-based curriculum is therefore a crucial mechanism for improving learner quality, emphasizing curriculum flexibility, active learning, and competency-based assessment, while connecting learning to the community context. Using social capital, local wisdom, and local resources as the basis for learning design supports sustainable development. The case study of Bankaengchatchawalitwittaya School shows how local pottery-making wisdom,

a significant cultural heritage of the community, can be integrated into curriculum development with knowledge, skills, and attributes tied to the community context. This led to the term “identity curriculum,” aimed at promoting awareness, appreciation, and the ability to apply knowledge to local development among learners. It is presented as an innovative approach to curriculum development that fosters sustainable community development.

Keywords: Innovative; Identity Curriculum; Community Development

บทนำ

“หลักสูตรอัตลักษณ์ฐานสมรรถนะ” เกิดขึ้นจากแนวคิดของ ดร.จิโรจ จิวแหยม ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแก่งขี้ขลิตวิทยา จากการวิเคราะห์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและการดำรงชีวิตในอนาคต การจัดการศึกษาฐานสมรรถนะจึงได้รับการผลักดันให้เป็นแนวทางสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาไทย โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะในการปฏิบัติงานจริงอย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้พร้อมต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในโลกยุคใหม่ (สินีนาด สว่างศรี และสาโรจน์ เผ่าวงศากุล, 2569) ที่ผ่านมามีการวิจัยการจัดการศึกษาของไทยในอดีตประสบปัญหาด้านคุณภาพทั้งในเชิงประสิทธิภาพและประสิทธิผล สะท้อนจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่อยู่ในระดับต่ำทั้งจากการประเมินระดับชาติและนานาชาติ รวมถึงการปรากฏของคุณลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การเรียนรู้แบบท่องจำ ขาดทักษะการประยุกต์ใช้ และขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ และเกิดจากความด้อยคุณภาพของผู้เรียนที่ไม่สามารถนำความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และคุณลักษณะต่าง ๆ ที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานและการดำรงชีวิตประจำวันได้ ระบบการศึกษาจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนจุดเน้นจาก “ฐานเนื้อหา” (Content-Based) ที่เน้นให้ผู้เรียน “รู้อะไร” ไปสู่ “ฐานสมรรถนะ” (Competency-Based) ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน “ทำอะไรได้” สาเหตุสำคัญเกิดจากข้อจำกัดของหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการวัดประเมินผลแบบเดิมที่ขาดความยืดหยุ่น ไม่สอดคล้องกับความต้องการของโลกยุคใหม่และบริบทของผู้เรียน อีกทั้งครูยังขาดทักษะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ปัญหา

คุณภาพผู้เรียนมิได้เกิดจากครูเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เป็นผลจากความสัมพันธ์ของปัจจัยเชิงระบบที่เชื่อมโยงกันทั้งในระดับหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ และบริบทแวดล้อมทางการศึกษาโดยรวม การปฏิรูปหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการวัดประเมินผลเป็นภารกิจเร่งด่วนที่จำเป็นต่อการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทของโลกยุคใหม่ โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ การปรับเปลี่ยนดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและประสบความสำเร็จในสังคมปัจจุบันและอนาคต (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) ฉะนั้นการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะมิได้มุ่งเพียงการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนในระดับปัจเจกเท่านั้น หากแต่ยังสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทของชุมชน โดยใช้ทุนทางสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรในชุมชนเป็นฐานในการออกแบบการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความตระหนัก เข้าใจปัญหาและศักยภาพของท้องถิ่น สามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มุ่งสร้างความสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2563; United Nations, 2015)

โรงเรียนบ้านแก่งซังลิตวิทยา เป็นสถานศึกษาของชุมชนซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมืองนครสวรรค์ ทางทิศเหนือของจังหวัดนครสวรรค์ อดีตเคยเป็นที่ตั้งของอำเภอบ้านแก่ง เมื่อปี พ.ศ. 2477 ก่อนจะย้ายมาเป็นอำเภอเมืองนครสวรรค์ในปัจจุบัน ระยะทางห่างจากอำเภอประมาณ 20 กิโลเมตร ลักษณะชุมชนเขตชานเมืองที่มีข้อได้เปรียบเชิงพื้นที่โดยเป็นแหล่งผลิตภัณฑเครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญของประเทศที่ได้รับการยกย่องให้เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือ GI (Geographical Indication) มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งเกี่ยวกับการทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญอพยพที่สืบทอดกันมากกว่า 200 ปี และได้รับการเสนอชื่อให้เป็นแหล่งมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ สภาพชุมชนแบบพหุวัฒนธรรมจำนวน 12 หมู่บ้าน ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์คนไทยเชื้อสายจีน มอญ ไทดำ วิถีชีวิตเกษตรกรรมราบลุ่มแม่น้ำปิง มีคลองท่าขมนจีนไหลผ่านมีความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ ดิน และทรายตามธรรมชาติ โดยเฉพาะแหล่งดินเหนียวเนื้อละเอียดในบึงบ้านแก่งที่นำมาใช้ในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือมีสีแดงอมส้มเมื่อเผาแล้ว เป็นต้น ซึ่งถือเป็นข้อได้เปรียบเชิงพื้นที่ของตำบลบ้านแก่งที่มีเอกลักษณ์และเป็นมรดกภูมิปัญญาเฉพาะตัว สามารถ

ต่อยอดไปสู่การพัฒนาชุมชนได้อย่างสมบูรณ์ในฐานะอาณานิคม ระบบของสังคม และจิตวิทยาวัฒนธรรมในทุกมิติ เพื่อให้คนในชุมชนได้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มีความสุขสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จूरिटัน คิตศิริตัน และคณะ, 2569 ; บุญยิ่ง ประทุม, 2566)

โรงเรียนในฐานะหน่วยย่อยของชุมชนทำหน้าที่ป้อนเพาะเยาวชนให้ได้รับการศึกษา จึงมีหน้าที่หลักที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งนี้ต่อไป โดยให้ความสำคัญกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นฐานสมรรถนะภายใต้แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรอัตลักษณ์โดยการหลอมรวมคุณลักษณะและเจตคติ (Value & Attitude) ทักษะ (Skill) และความรู้ (Knowledge) เขาด้วยกัน สามารถเชื่อมโยงบริบทของชุมชนสู่การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแนวทางในพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของในหลวงรัชกาลที่ 10 ได้แก่ การมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง (มีคุณธรรม) การประกอบอาชีพ และเป็นพลเมืองดี

การพัฒนาหลักสูตรอัตลักษณ์บนฐานสมรรถนะของโรงเรียนที่เชื่อมโยงกับบริบทชุมชนจึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีสมรรถนะในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นของตน อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ประกอบกับแผนแม่บทและนโยบายแห่งรัฐที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้รากฐานของชาติมีความมั่นคง ดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุข ก้าวไปสู่การแข่งขันในภูมิภาคและโลกได้อย่างสง่างามและภาคภูมิใจ และความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรการศึกษาของชาติ ให้เป็นหลักสูตรที่สามารถสร้างและพัฒนาสมรรถนะที่สำคัญจำเป็นของผู้เรียน กระทรวงศึกษาธิการจึงอาศัยอำนาจตามกฎหมายกำหนดให้ปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช.... ในลักษณะหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-based Curriculum) ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสมรรถนะหลักที่สำคัญต่อการใช้ชีวิต การทำงาน และการเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ในโลกศตวรรษที่ 21 การจัดการศึกษาฐานสมรรถนะมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยพัฒนาผู้เรียนให้สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะในการปฏิบัติจริง การประเมินผลจึงมุ่งวัดความสามารถเชิงสมรรถนะตามความก้าวหน้าและศักยภาพของผู้เรียนแต่ละบุคคล การปฏิรูปหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นและเอื้อต่อการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิต โดยมุ่ง

เป้าหมายไปที่ทักษะปฏิบัติ (Skill) เป็นตัวนำความรู้ (Knowledge) ฉะนั้นหลักสูตรจึงเป็นประสบการณ์ทางการศึกษาทั้งหมดที่สถานศึกษาวางแผนและจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ หลักสูตรมีความสำคัญหลายประการ เช่น มีอิทธิพลต่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ เป็นหลักหรือหัวใจของการจัดการศึกษา เป็นกรอบการกำหนดนโยบายทางการศึกษา เป็นเครื่องชี้แนะจุดมุ่งหมาย สาระ และแนวทางการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการวัดและประเมินผลช่วยให้ผู้เรียนทราบเป้าหมาย และแนวทางการเรียน โดยการพัฒนาหลักสูตรเชิงระบบ คือ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นขั้นตอนที่มีความสัมพันธ์กัน และมีความเป็นพลวัต ประกอบด้วย ระบบหลัก 3 ระบบ ได้แก่ 1) ระบบการร่างหลักสูตร 2) ระบบการบริหารหลักสูตร และ 3) ระบบการประเมินหลักสูตร ที่นำไปสู่การพัฒนาวัตรกรรมหลักสูตรที่สำคัญคือ การออกแบบ และพัฒนาหลักสูตรให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและความต้องการ ของสังคมได้มากที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564; มารุต พัฒนาผล, 2562)

ผลการศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเชิงพื้นที่ของเยาวเรศ ภักดีจิตร (2565) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นบนฐานชุมชน (Community-Based Curriculum Development) โดยให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงระหว่างสถานศึกษาและบริบทชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ ศักยภาพ และความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง มีข้อเสนอที่สำคัญว่าหลักสูตรที่มีคุณภาพต้องเริ่มต้นจากการศึกษาบริบทและทุนทางสังคมของชุมชนอย่างรอบด้าน แล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาสังเคราะห์เป็นสาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความภาคภูมิใจ และความผูกพันต่อท้องถิ่นของตน อีกประการหนึ่งที่เป็นจุดเด่นของแนวคิดดังกล่าว คือ การเน้น กระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Approach) ในทุกขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร โดยเปิดโอกาสให้ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้เรียน เข้ามามีบทบาทร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดเป้าหมาย และออกแบบหลักสูตร ส่งผลให้หลักสูตรมีความเป็นเจ้าของร่วม (Ownership) และสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทพื้นที่ และยังให้ความสำคัญกับ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning) ซึ่งเป็นการนำแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชนมาใช้เป็นพื้นที่การเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ การแก้ปัญหา และการสร้างประสบการณ์ตรง อันช่วยพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และความรับผิดชอบต่อสังคม

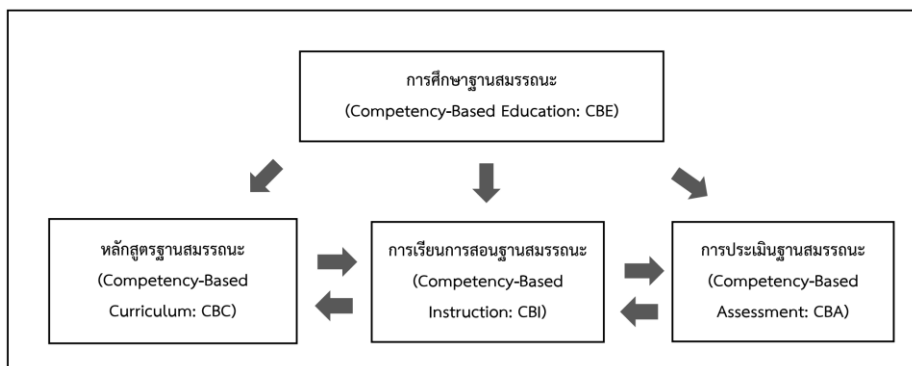
เมื่อพิจารณาในเชิงวิเคราะห์ สามารถสรุปได้ว่าแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว มีลักษณะเป็น แนวคิดเชิงบูรณาการระหว่างหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรฐานสมรรถนะ และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เนื่องจากมุ่งให้ผู้เรียนเกิดทั้งความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ควบคู่กับการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นของตน อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในระยะยาว ประกอบด้วยหลักสำคัญ 5 ประการ คือ 1) การใช้บริบทชุมชนเป็นฐาน 2) มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 3) นำทุนทางวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ 4) จัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานและลงมือปฏิบัติจริง และ 5) มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาชุมชน

ฉะนั้นจึงเชื่อได้ว่ากลยุทธ์การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาแบบเดิมไปสู่หลักสูตรอัตลักษณ์ฐานสมรรถนะเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ของผู้เรียนแบบองค์รวมที่สถานศึกษาพัฒนาขึ้น จะเป็นการปฏิบัติแนวคิดการจัดทำหลักสูตรแบบอิงมาตรฐานแบบดั้งเดิมไปสู่หลักสูตรที่เน้นสมรรถนะของผู้เรียนภายใต้คำถามสำคัญที่ว่าผู้เรียน “รู้อะไร และทำอะไรได้” บนพื้นฐานของคุณธรรมที่เข้มแข็งเพื่อเป็นหลักประกันความสำเร็จของการจัดการศึกษา สามารถบูรณาการรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย ตอบโจทย์การพัฒนาของชุมชนอย่างยั่งยืน

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรอัตลักษณ์ฐานสมรรถนะของโรงเรียนบ้านแก่งच्छ-วลิตวิทยา

แนวคิดหลัก

เริ่มจากแนวคิดการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะที่มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อสร้าง สมรรถนะผู้เรียนให้สามารถพร้อมรับและเผชิญกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ตอบโจทย์ความต้องการของประเทศ และพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพตามความสนใจ และความถนัดของตน ซึ่งการจัดการศึกษา ดังกล่าวประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน ที่ต้องมีความสัมพันธ์และความสอดคล้องกันตลอดแนว (Alignment) ได้แก่ หลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based Curriculum: CBC), การเรียนการสอนฐานสมรรถนะ (Competency-Based Instruction: CBI) และการประเมินฐานสมรรถนะ (Competency-Based Assessment: CBA)

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรฐานสมรรถนะ (CBC) การเรียนรู้การสอนฐานสมรรถนะ (CBI) และการประเมินฐานสมรรถนะ (CBA)

ที่มา: สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, 2567

เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การพิจารณาหลักสูตรสถานศึกษาฐานสมรรถนะ ของสำนักงานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (สบน.) จะเห็นได้ว่าการจัดทำเกณฑ์ขั้นพื้นฐานขององค์ประกอบหลักที่สำคัญของการจัดการศึกษาฐานสมรรถนะ ประกอบด้วย การจัดหลักสูตรฐานสมรรถนะ การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ และการวัดและประเมินผลฐานสมรรถนะ ประกอบด้วยสมรรถนะหลัก ที่เกิดจากการพัฒนาเชิงนโยบาย งานวิชาการด้านการศึกษาของประเทศ และแนวคิดสากลเพื่อกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ในอนาคต โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีความพร้อมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรมในการใช้ชีวิตและพัฒนาสังคม 6 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดการตนเอง 2) การคิดขั้นสูง 3) การสื่อสาร 4) การทำงานเป็นทีม 5) การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง และ 6) การอยู่ร่วมกับธรรมชาติและเทคโนโลยีอย่างยั่งยืน โดยจัดกลุ่มเกณฑ์เป็น 7 ด้านหลัก ได้แก่ 1) แนวคิด ข้อมูลพื้นฐาน และกระบวนการจัดทำหลักสูตร สถานศึกษาฐานสมรรถนะ 2) เป้าหมายและพันธกิจของสถานศึกษา 3) แบบแผนของหลักสูตรสถานศึกษาฐานสมรรถนะ 4) แนวทางการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ 5) แนวทางการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ 6) แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรฐานสมรรถนะ 7) หลักสูตรระดับชั้นเรียน ทั้งนี้ ข้อมูลในเกณฑ์แต่ละด้านจะมี ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ดังนี้

ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ของเกณฑ์การพิจารณาหลักสูตรสถานศึกษาฐานสมรรถนะทั้ง 7 ด้าน
ที่มา: ทิศนา ขัมมณี และคณะ (2565, อ้างถึงใน สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา, 2567)

ด้านที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

เริ่มต้นจากการวิเคราะห์แนวคิด ข้อมูลพื้นฐาน และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงหลักการและเหตุผลของการจัดทำหลักสูตรควบคู่กับการศึกษาบริบทของสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และพื้นที่โดยรอบ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณานโยบายระดับชาติและแนวโน้มการจัดการศึกษาในระดับสากลเพื่อให้หลักสูตรมีความทันสมัยและสอดคล้องกับทิศทางการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรควรดำเนินการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อสะท้อนความต้องการและศักยภาพของพื้นที่อย่างแท้จริง ข้อมูลดังกล่าวจะนำไปสู่การกำหนดแนวคิดหลักและวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทและศักยภาพของสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านที่ 2 การกำหนดเป้าหมายและพันธกิจของสถานศึกษา

เป็นขั้นตอนสำคัญในการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยอาศัยการทบทวนข้อมูลพื้นฐานและบริบทจากการวิเคราะห์หลักสูตรในระยะแรก เพื่อนำมาพิจารณาร่วมกับปรัชญาการศึกษาของสถานศึกษาในการกำหนดแนวคิดหลักหรือจุดเน้นของโรงเรียนให้สอดคล้องกับบริบทและอัตลักษณ์ของสถานศึกษา จากนั้นจึงกำหนดวิสัยทัศน์ที่สะท้อนภาพอนาคตที่พึงประสงค์อย่างชัดเจน และกำหนดพันธกิจซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินงานอย่างเป็น

รูปธรรมเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ ครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาผู้เรียน บุคลากร การบริหารจัดการ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านที่ 3 การจัดทำรูปเล่ม

เป็นส่วนของการเขียนเอกสารหลักสูตรโดยการมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ จุดหมายของหลักสูตร คุณลักษณะของผู้เรียน สมรรถนะหลัก สารการเรียนรู้ และผลลัพธ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และจุดเน้นของสถานศึกษา ตลอดจนตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชน จากนั้นจึงกำหนดโครงสร้างหลักสูตร รายละเอียดการเรียน และเวลาเรียนอย่างเหมาะสม พร้อมจัดทำคำอธิบายรายละเอียดการเรียนที่มุ่งเน้นผลลัพธ์เชิงสมรรถนะ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาสมรรถนะตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้อย่างเป็นรูปธรรม

ด้านที่ 4 การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้

เป็นการนำแบบแผนของหลักสูตรสถานศึกษามาสู่การปฏิบัติผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและสมรรถนะตามเป้าหมายของหลักสูตร โดยเน้นให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการความรู้ ทักษะ และเจตคติไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน การแก้ปัญหา และการดำรงชีวิตตามบริบทจริงอย่างเหมาะสม กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับหลักการของการศึกษาฐานสมรรถนะที่เน้นการลงมือปฏิบัติและการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง ควบคู่กับการประเมินผลทั้งเพื่อพัฒนาและเพื่อตัดสินผลการเรียนรู้ เพื่อสะท้อนความก้าวหน้าและระดับสมรรถนะของผู้เรียนอย่างรอบด้านและต่อเนื่อง

ด้านที่ 5 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

เป็นการกำหนดระบบการประเมินที่ครอบคลุมทั้งการประเมินเพื่อพัฒนา (Formative Assessment) และการประเมินเพื่อตัดสินผล (Summative Assessment) โดยมุ่งวัดระดับสมรรถนะของผู้เรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้ สถานศึกษาต้องออกแบบเครื่องมือและวิธีการประเมินให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ พร้อมกำหนดเกณฑ์การจบการศึกษาในแต่ละระดับอย่างชัดเจน รวมทั้งจัดทำระบบรายงานผลการเรียนที่สะท้อนพัฒนาการและสมรรถนะของผู้เรียนเพื่อสื่อสารแก่ผู้เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านที่ 6 การบริหารหลักสูตรและงานวิชาการ

เป็นการวางระบบสนับสนุนเพื่อให้การนำหลักสูตรไปใช้เกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อผู้เรียน โดยครอบคลุมการจัดชั้นเรียนและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดหาและใช้สื่อ

อุปกรณ์ รวมถึงแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม ตลอดจนการวางแผนพัฒนาบุคลากร การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เน้นการนำนวัตกรรมทางการบริหารมาใช้เพื่อเสริมประสิทธิภาพการจัดการศึกษาและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะอย่างยั่งยืน

ด้านที่ 7 การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

เป็นการนำหลักสูตรสถานศึกษามาสู่การออกแบบการจัดการเรียนรู้ในระดับชั้นเรียน โดยกำหนดโครงสร้างรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบครบวงจร ครอบคลุมวัตถุประสงค์หรือผลลัพธ์การเรียนรู้ มโนทัศน์และสาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน พร้อมทั้งออกแบบสถานการณ์ งาน และกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้และสมรรถนะตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีการดำเนินงาน

กิจกรรมที่ 1 ปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย 1) กิจกรรมประชุมวางแผนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 1 วัน กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยคณะครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนทั้งหมด 2) กิจกรรมสำรวจและวิเคราะห์สภาพชุมชน 2 วัน กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยคณะครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนทั้งหมด และ 3) กิจกรรมอบรมปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยคณะครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนทั้งหมด กิจกรรมที่ 2 อบรมปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้ และกระบวนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการตามหลักสูตรท้องถิ่นภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผา กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนทั้งหมด กลุ่มนักเรียนแกนนำทุกระดับชั้น และกลุ่มผู้แทนสมาชิกในชุมชน และ กิจกรรมที่ 3 พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านแก่ง: บ้านมอญ กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนทั้งหมดกลุ่มนักเรียนแกนนำทุกระดับชั้น และกลุ่มผู้แทนสมาชิกในชุมชน

บทเรียนความสำเร็จและองค์ความรู้ที่ได้

ผลลัพธ์กิจกรรมที่ 1 ได้หลักสูตรท้องถิ่น “เครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ” หลักสูตรท้องถิ่นรายวิชาเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ “สรรค์สร้างผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นบ้านมอญ”

ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และ “สรรค์สร้างเครื่องปั้นบ้านมอญสู่อาเซียน” ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้หลักสูตรท้องถิ่นรายวิชาเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ “หัตถศิลป์ถิ่นบ้านมอญ” ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และ “รักษศิลป์ถิ่นบ้านมอญ” ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และนอกจากนี้ยังได้หลักสูตรท้องถิ่นเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญบูรณาการ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้

ผลลัพธ์กิจกรรมที่ 2 ปฏิบัติการถ่ายทอดความรู้และการจัดกิจกรรมแบบบูรณาการตามหลักสูตรท้องถิ่นภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านแก่ง: บ้านมอญ ส่งการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ณ ห้องประชุมเทียนสรรค์ โรงเรียนบ้านแก่งชะวลิตวิทยา ให้กับคณะครูและบุคลากรทางการศึกษา นักเรียนแกนนำทุกระดับชั้น ผู้แทนสมาชิกในชุมชน โรงเรียนในเขตพื้นที่บริหาร และผู้ที่สนใจ

ผลลัพธ์กิจกรรมที่ 3 เปิดศูนย์ถ่ายทอดการเรียนรู้ภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผาของชาวบ้านแก่ง : บ้านมอญ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ถาวรของสถานศึกษา

ภาพที่ 3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรอัตลักษณ์ฐานสมรรถนะ

สรุป

การพัฒนานวัตกรรมหลักสูตรอัตลักษณ์ฐานสมรรถนะของโรงเรียนบ้านแก่งชะวลิตวิทยา มุ่งเน้นความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองที่โดดเด่นซึ่งเป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มี “ความสามารถในการปฏิบัติได้จริง” โดยไม่เน้นเพียงการจดจำเนื้อหา แต่ให้

ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะในการดำรงชีวิตและการทำงานในโลกปัจจุบัน ผ่านการวิเคราะห์ด้วยมุมมองเชิงระบบตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า ได้แก่การทบทวนข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดลงสู่แนวคิดหลักเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง รู้จักท้องถิ่น รู้จักเลือกอาชีพ รู้จักใช้นวัตกรรม และรู้จักมีคุณภาพ ส่งต่อข้อมูลผ่านกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการ ผ่านกิจกรรมปฏิบัติการครอบคลุมการพัฒนา การถ่ายทอดความรู้ และการสร้างแหล่งเรียนรู้ถาวรของสถานศึกษา ทำให้เกิดผลลัพธ์การพัฒนาที่น่าพอใจเป็นหลักประกันคุณภาพการจัดการศึกษาครอบคลุมพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนมีคุณลักษณะที่โดดเด่น มีความคิดสร้างสรรค์ ปฏิบัติงานด้วยใจรัก มีสุขภาวะที่ดี เกิดสมดุลในการดำเนินชีวิต เนื่องจากได้ใช้ศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน ได้อย่างครบถ้วน

นวัตกรรมการพัฒนาหลักสูตรอัตลักษณ์ฐานสมรรถนะของโรงเรียนบ้านแก่งชะวาลิตวิทยา ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาตนเอง (ทรัพยากรบุคคล) ให้มีขีดความสามารถในการรู้จักและพึ่งพาตนเองได้ มีทักษะการคิดขั้นสูงอย่างมีคุณธรรม สามารถสื่อสารอย่างฉลาดรู้สร้างสรรค์ ด้วยความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีทักษะชีวิตมีคุณธรรม จริยธรรม ในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก และเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่อยู่รอบตัว เข้าถึงและรู้เท่าทันวิทยาการเทคโนโลยีเพื่อการดำรงชีวิตและอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน ตามหลักการพัฒนาตนเองให้มีศักยภาพ และใช้ศักยภาพนั้นไปขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน และสังคมให้ยั่งยืน ทั้งในระดับบุคคลและสังคมช่วยเชื่อมโยง “การศึกษา” กับ “ชุมชน” ให้เป็นหนึ่งเดียวกัน ผู้เรียนไม่ได้เรียนเพื่อสอบเท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายเพื่อพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- จूरรัตน์ คิตศิริรัตน์ และคณะ. (2569). ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านแก่งจังหวัดนครสวรรค์. *วารสารการบริหาร การจัดการ และการพัฒนาที่ยั่งยืน*, 4(1), 417-432.
- บุญยั้ง ประทุม. (2566). *ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน (เอกสารประกอบการสอน)*. สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ-นครศรีธรรมราช. สืบค้น 3 เมษายน 2569, จาก <https://race.nstru.ac.th>

- มารุต พัฒนา. (2562). *แนวคิดหลักการพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมการหลักสูตรและการเรียนรู้.
- เยาวเรศ ภัคจิตตร. (2565). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ท้องถิ่นบนฐานนครสวรรค์ศึกษาด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 17(1), 61–76.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). *โครงการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช (หลักสูตรฐานสมรรถนะ)*. สืบค้น 3 เมษายน 2569, จาก <https://cbethailand.com>
- สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา. (2567). *รายงานฉบับสมบูรณ์: คู่มือการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาฐานสมรรถนะ*. สืบค้น 3 เมษายน 2569, จาก <https://www.iccs.ac.th/wp-content/uploads/2024/11/คู่มือการจัดทำหลักสูตรฯ.pdf>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *เข้าใจสมรรถนะอย่างง่าย ๆ ฉบับประชาชน และเข้าใจหลักสูตรฐานสมรรถนะอย่างง่าย ๆ ฉบับครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา*. สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนการเรียนรู้. สืบค้น 3 เมษายน 2569, จาก <https://www.onec.go.th/th.php/book/BookView/1661>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). *การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเชิงรุก*. นนทบุรี: เซ็นจูรี.
- สินีนาด สว่างศรี และสาโรจน์ เผ่าวงศากุล. (2569). ทิศทางการศึกษาไทยกับหลักสูตรฐานสมรรถนะ. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาในอนาคต*, 4(2), 23–32.
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. Retrieved April 3, 2026, from <https://sdgs.un.org/2030agenda>